

тренінгів, є переможцями різноманітних конкурсів на основі ІКТ, а їх учні є переможцями олімпіад обласного та Всеукраїнського рівнів.

Отже, рівень володіння вчителями інформаційно-комунікаційними технологіями вчителів математики регіону зростає, а тому в подальшому необхідно регулярно проводити подібний моніторинг, щоб прослідкувати тенденції розвитку та визначати освітні потреби вчителів у цьому напрямку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Жукова В. М. Сутність критеріального підходу до рівнів сформованості інформатичних компетентностей у вчителів математики / В. М. Жукова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. – 2007. – №14, Ч.2.

2. Комп'ютерна грамотність вчителів з точки зору стандартів ЄС : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 18-20 лист. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М. В. Остроградського. – П. : Полтав. ін-т післядипл. педагог. освіти ім. М. В. Остроградського, 2008.

3. Морзе Н. В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом на уроці? / Н. В. Морзе // Післядипломна освіта в Україні. – 2005. – №2. – С.25-33.

4. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003. – С.13-43

5. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібн. для вчит. / авт. кол. ; за ред. Ю. І. Машбиця / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : ІЗМН, 1997. – 264 с.

Анотація

Г.В.Скрипка

Анализ результатов исследования внедрения информационно-коммуникационных технологий учителями математики

В статье исследуется уровень сформированности ИКТ-компетентности учителей математики основной школы Кировоградской области и направления дальнейшего его развития.

Ключевые слова: ИКТ-компетентность, уровень сформированности ИКТ-компетентности, развитие ИКТ-компетентности учителя математики, дифференциация в обучении информационно-коммуникационным технологиям.

Summary

G.V.Skrypka

Analysis of Results of Research Implementation of ICT by Teachers of Mathematics

The article deals with the organizational ICT competence of secondary school mathematics teachers of main school of Kirovograd region and further directions for its development.

Keywords: ICT-competence, formation-level of ICT competency, development of ICT-mathematics teacher competence, differentiation in teaching information-communicative technologies.

Дата надходження статті:

„10” березня 2010 р.

УДК 372.48+374:908 (477) „19” (045)

М.В.СОЛОВЕЙ,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Краєзнавча робота школярів у педагогічній думці України другої половини ХХ століття

У статті розглядаються педагогічні дослідження ролі краєзнавства і краєзнавчої роботи у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи та позашкільних закладів освіти України у другій половині ХХ століття.

Ключові слова: краєзнавство, краєзнавча робота, педагогічна думка, дослідження.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Педагогічна доцільність краєзнавства і краєзнавчої роботи в школі осмислювалась у творчості багатьох видатних педагогів України. Науковий доробок К.Д.Ушинського, С.Ф.Русової, Г.Г.Ващенко та інших педагогів кінця ХІХ – початку ХХ століття у цій сфері достатньо відомий. Ретроспективний аналіз ролі і місця краєзнавчої роботи у системі освіти і педагогічній думці 20-30-х років ХХ ст. подають О.В.Сухомлинська, Т.О.Самоплавська [20] та Л.Л.Бабенко[1]. Їм належать концептуальні висновки про розгортання практичної діяльності з краєзнавства у загальноосвітній школі того часу і відображення цього процесу у педагогічній думці. Торкаються цієї проблеми В. Бугрій [5], Н. Рудницька[33], С.Оришко[22], які розглядають становлення і розвиток системи краєзнавчої роботи у школах північно-східної України, на Волині та інших регіонах країни з початку ХХ ст. та в період 20-30-х років ХХ ст.

Останнім часом активізувались дослідження у сфері освіти і педагогічній думці другої половини ХХ століття. О.В.Сухомлинська[36] наголошує, що увага до цього періоду є новим явищем в історико-педагогічній науці.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Нами розпочато дослідження краєзнавчо-пошукової роботи учнів загальноосвітніх шкіл у 50-80-х роках ХХ ст., що дало підставу для висновків про необхідність поглибленого осмислення педагогічних поглядів на роль краєзнавства у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи та позашкільному освітньо-культурному просторі другої половини ХХ століття [39].

Формулювання цілей статті... Маючи на увазі актуальність досліджуваної теми, ми поставили за мету вивчення історіографії питання та визначення основних тенденцій педагогічного пошуку і їх відображення у педагогічній думці.

Виклад основного матеріалу... Під час дослідження змісту та організаційно-педагогічних форм краєзнавчо-пошукової роботи у другій половині ХХ століття виявлено дисертації, монографії, численні статті, в яких описані теоретичні засади та досвід роботи шкіл з краєзнавства. Частина їх стала предметом наукового аналізу у нашій статті.

Насамперед ми з'ясували погляди В.О.Сухомлинського на феномен рідного краю та використання близького оточення у вихованні дітей. У 50-х-60-х рр. ХХ ст. в контексті доктрини комуністичного виховання В. О. Сухомлинський поклав ідею розвитку творчих сил особистості на основі любові і поваги до кожної дитини, її інтересів, потреб. Однією з умов його системи було вивчення природи, праці людей свого краю, всього того, що перебуває у сфері чуттєвої доступності дитини. Видатний педагог у своїй практиці неодноразово звертався до матеріальних і духовних скарбів рідного краю, постійно піклувався, щоб природа, батько і матір, рідні і сусіди наповнювали душу дитини неповторним почуттям прекрасного. В.О.Сухомлинський переконував: щоб стати справжньою людиною, патріотом вихованець має разом із вихователем пройти шлях від "...почуття прив'язаності до рідного куточка до розуміння історичних долі народів" [35]. Світ, що оточує дитину, надзвичайно різноманітний, зауважував Василь Олександрович, тож утвердження в її душі безмежного простору і багатства природи, краси людей і результатів їхньої праці є азбукою виховання, без якої "...немає людини, немає її морально-етичного коріння немає свіжого вітерцю, який живить полум'я любові до Вітчизни" [34]. Від багатства спілкування із навколишнім світом, близьким і рідним оточенням, писав В.О.Сухомлинський, залежить розвиток природних задатків, як передумови індивідуальних нахилів особистості, її здібностей, талантів. Тому і в своїй повсякденній праці створював педагогічні ситуації, завдяки яким у свідомості дітей, в їх емоційній пам'яті назавжди збереглися деталі рідної природи, ті незабутні куточки, з яких поступово складається світ, дорогий для людини.

На жаль, ці ідеї на той час не були достатньо сприйняті. Виховання у школі організовувалось як всеохоплюючий державний процес, а краєзнавство розглядалось як його засіб. Практично всі дослідження проблеми, аж до кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., розглядають краєзнавство як засіб виховання якостей людини – діяча заради держави і її блага.

Одним із з перших спеціальних досліджень початку 1950-х рр. була дисертація М.А. Рябка [33], який проаналізувавши розвиток краєзнавства у школі упродовж 20-40-х рр. ХХ ст., розглядав його як невід'ємний атрибут радянської освіти і практики комуністичного виховання, важливий фактор політехнізації навчально-виховного процесу. Узагальнюючи значний матеріал з досвіду роботи, автор фактично підтверджує думку ідеологів побудови комунізму, що виховання нової людини відбувається у процесі пізнання соціалістичного виробництва, вивчення продуктивних сил країни, а краєзнавство є тим засобом, який допомагає усвідомити прогресивний розвиток радянської дійсності, сприяє формуванню нової людини, будівника комунізму.

Спрямованість досліджень краєзнавчої роботи як засобу пізнання виробничих відносин і виховання ідейно загартованих, вольових і цілеспрямованих будівників комунізму простежується і в подальшому, надто після прийняття Закону "Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР". На рубежі 50-х-60-х рр. ХХ ст. у контексті цього закону С.Д. Бабишин узагальнює досвід шкіл і позашкільних установ, теоретично обґрунтовує зміст, форми і методи щодо зміцнення зв'язків виховання з життям і підготовкою учнів до праці, розвиває ідеї зв'язку виховання з різними формами краєзнавчо-пошукової роботи, вказує на значення краєзнавства у творчому і професійному самовизначенні особистості, її духовному збагаченні, формуванні "...високого і благородного почуття краси творчої праці" [2].

На початку 1960-х років активно розвиваються такі масові форми туристсько-краєзнавчої роботи як походи по місцях революційної, бойової і трудової слави, за лікарськими рослинами, поширюється піонерський рух по вивченню природних ресурсів. Практична діяльність стає предметом педагогічних досліджень, знаходить відображення у науково-методичних виданнях того часу, в яких узагальнюється досвід шкіл і окремих вчителів, друкуються рекомендації щодо організації роботи в школі. Одним із них був спеціальний науково-методичний збірник "Краєзнавство в школі". Тематичний аналіз збірників за 1965-1968 роки засвідчує, що лише у вказаних номерах було надруковано понад 70 науково-методичних матеріалів, які відображали різні аспекти краєзнавчої роботи учнів загальноосвітніх шкіл України. Основні теми, які розкривались на його сторінках, стосувались: а) виховання засобами краєзнавства; б)

організації краєзнавчо-пошукової роботи; в) досвіду краєзнавчої роботи в школах; г) використання краєзнавства на уроках.

Аналізуючи ці публікації, нами встановлено, що вчителі загальноосвітніх шкіл описували власний досвід та методику використання краєзнавчих матеріалів на уроках. Основна увага приділялась систематизації та відтворенню краєзнавчих знань у процесі вивчення ключових тем з історії, географії, літератури, рідше – біології, фізики, а також використання його в контексті ідейно-політичного виховання. Викладачі ж вищої школи та науково-педагогічні працівники обґрунтовували теоретичні засади шкільного краєзнавства, методику краєзнавчих досліджень. Так, наприклад, Д.Т.Серьодкіна та О.М.Іванішен розкривали можливості виховання патріотизму та моральних якостей особистості, М.С.Топузов ділився досвідом виховання учнів на трудових традиціях місцевого населення; В.В.Зубенко узагальнював роботу щодо виховання в учнів любові до природи рідного краю; В.Є.Крилова і М.Є.Міллер осмислювали роль краєзнавства крізь призму пізнавальної діяльності школярів і особистої активності у вивченні природи рідного краю. Розробляючи проблему естетичного виховання засобами краєзнавства, А.С.Волкова [7] зазначала, що не достатньо вивести дітей на природу, показати їм різні форми поверхні, а слід звернути увагу на мальовничі краєвиди, вчити бачити красу рідного краю, збуджувати емоційні переживання, виховувати естетичні почуття, смаки, судження.

Проводилися подальші дисертаційні дослідження. На початку 60-х рр. ХХ ст. І.Т.Прус [29] довів, що активна краєзнавчо-пошукова робота, як комплексний педагогічний процес виступає фактором патріотичного та морально-етичного виховання, розвиває спостережливість, ініціативу, почуття високого патріотичного обов'язку, має необхідний набір засобів утвердження морально-етичних переконань.

У своїй дисертації П.А. Бурдейний [6] обґрунтовує позицію про те, що активна краєзнавчо-пошукова робота, будучи за своєю суттю комплексним педагогічним процесом, виступає могутнім фактором формування спостережливістю, винахідливістю, ініціативи, почуття високого патріотичного обов'язку, необхідним елементом (умовою) шліфування морально-етичних переконань учнів. На основі досліджень пропонує цілісну систему впливу на особистість з метою формування позитивного ставлення до праці як життєвої необхідності. Ця система, стверджує він, включає проведення екскурсій на місцеві підприємства, зустрічі і бесіди з новаторами виробництва, безпосередню участь у трудових справах. Розглядаючи краєзнавчо-пошукову роботу учнів з позицій розвитку дитячого колективу, науковець зауважував, що "...вчителі, вихователі, класні керівники, організатори позакласної роботи час від часу повинні ставити колектив учнів у природні умови, поза межами класної аудиторії, навчального кабінету чи лабораторії" [6, с.15]. При цьому, на думку дослідника, складаються найкращі умови для формування морально-етичних основ особистості.

Водночас у другій половині 1960-х рр. педагогічна думка була спрямована на науково-методичне забезпечення реформування змісту освіти та удосконалення навчально-виховного процесу радянської школи в контексті нового змісту середньої освіти, а саме таких його пріоритетних напрямів як *формування матеріалістичного світогляду та високої комуністичної моральності, прищеплення міцних знань, коли шкільні загальноосвітні предмети будувалися у логіці відповідної науки*. З цього часу спостерігаємо активну дослідницьку роботу щодо використання краєзнавства у формуванні знань, умінь і навичок учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів як засобу, що сприяє активізації сприйняття, викликає інтерес до уроку, покращує логічне мислення учнів, підвищує міру їхньої самостійності в процесі нагромадження нових знань, формуванні нових понять.

Наприкінці 1960-х та на початку 1970-х рр. досліджуються шляхи використання краєзнавства у процесі вивчення загальноосвітніх дисциплін з метою *формування наукового (як тоді твердили, марксистсько-ленінського) світогляду та розвитку пізнавальних інтересів*. Ґрунтовні дослідження з методики історичного краєзнавства в школі провів історик і педагог М.М.Лисенко [15]. Він підготував і видав монографію, в якій розкрив педагогічні основи вивчення рідного краю у шкільному курсі історії, розробив наукові поради з організації краєзнавчо-пошукової роботи школярів і використання її результатів у навчально-виховному процесі.

Тоді ж М.П.Откаленко [23] акцентує увагу на позакласних формах роботи з географії, які переважно спрямовані на вивчення рідного краю у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності. Ним же розроблені методичні поради щодо використання матеріалів краєзнавства на уроках географії. Розвиваючи ці ідеї, Є.Й.Шипович [42] вказував на два шляхи впровадження краєзнавства у навчально-виховний процес. Перший – підпорядковується меті навчального предмета і пов'язаний з насиченням місцевим матеріалом навчальних програм, другий проявляється у різноманітних формах позакласної і позашкільної роботи.

На початку 1970-х рр. з'являються дослідження В.П.Корнеєва [12], в яких він розглядає проблему формування пізнавального інтересу в процесі краєзнавчо-пошукової роботи і доводить, що при правильній організації вона сприяє їх виявленню, зміцненню і формуванню, а пізнавальний інтерес органічно пов'язаний з різними сферами діяльності особистості з вивчення рідного краю. Досліджуючи значення краєзнавчої роботи у формуванні наукового світогляду, А.І.Хоптяр [41] у кандидатській

дисертації наводить експериментальні дані і обґрунтовує її позитивну роль у розвитку пізнавальної самостійності школярів.

Поряд з тим, але значно менше зустрічається робіт з методики літературного краєзнавства, які були узагальнені в дослідженнях Є.А.Пасічник [25]. Незначну кількість розробок з методики літературного краєзнавства того часу пояснюємо тим, що саме література давала можливість глибше проникнути в національну суть культури та етнічних процесів, виявити справжні джерела духовного розвитку народу, а це дещо суперечило офіційній ідеології, яка накладала табу на подібні дослідження.

Натомість проблематика досліджень з природничо-географічного краєзнавства в школі не звужується. Науково-дослідний інститут педагогіки продовжує узагальнювати досвід роботи, випускає збірник "Географія і краєзнавство", в якому крізь призму методики вивчення географії простежуються не тільки шляхи використання краєзнавчого матеріалу на уроці, а й форми позакласної роботи, питання організації подорожей та екскурсій. Основна увага зверталась на вивчення природно-ресурсного та виробничого потенціалу.

У 50-70-х рр. ХХ ст. з'являється низка робіт і розробок з методики конкретних краєзнавчих досліджень, адаптованих до умов школи. Найпоширенішим був посібник С.В.Обручева, в якому описана методика природничо-географічних, археологічних, історичних досліджень рідного краю. Особлива увага акцентувалась на вивченні революційної боротьби народів Радянського Союзу, пам'яток Великої Вітчизняної війни, сторінок історії радянського будівництва.

У цей же час спостерігаємо напрацювання з методики окремих напрямів краєзнавчих досліджень в умовах школи. Систему вивчення населення, його матеріальної і духовної культури пропонує С.С.Мохначук [19], а методику розселення, оцінку якості забезпечення трудовими ресурсами – В.В.Загородній і О.В. Гринчук [11]. На часі М.Д. Пістун [27] опрацьовує програму економіко-географічного вивчення аграрного сектора краю, структуруючи основні дослідження навколо природних умов, історії галузі, та тенденцій розвитку. Поряд з цим, методику дослідження ґрунтів розробляє В.В.Тюкова [39], геології – Б.В.Пічугін, О.П.Фісуненко [28].

Завершує цей період науково-методична робота М.Ю.Костриці [13] з шкільного географічного краєзнавства, в якій розроблено наукові основи та методику дослідження комплексних тем з географії рідного краю, його фізико- та економіко-географічних компонентів у процесі вивчення шкільних курсів фізичної та економічної географії.

У середині 1980-х рр. розпочалась чергова реформа загальноосвітньої школи. Краєзнавство і краєзнавча робота не випали з її ідеологеми. Міністерством освіти України було видано наказ №190 від 15.10.1985 року "Про наступне удосконалення туристської, краєзнавчої і екскурсійної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл, педагогічних училищ і студентами педагогічних інститутів", відповідно до якого передбачалось "організувати роботу з метою більш широкого використання туризму, краєзнавства, екскурсій у навчально-виховному процесі в школах, групах подовженого дня, піонерських і оздоровчих таборах різного типу, трудових об'єднаннях учнів, за місцем проживання". Були затверджені положення "Про організацію туристсько-краєзнавчої і екскурсійної роботи в загальноосвітній школі", "Про шкільний музей". Хоча в цей період краєзнавчо-туристична діяльність і мала традиційно заідеологізоване спрямування.

Ідеологічні підходи у визначенні ролі краєзнавства у вихованні підростаючого покоління практично не змінюються і несуть традиційне спрямування. Проте цікавий і корисний досвід минулих років вивчався і впроваджувався у шкільну практику, був використаний при підготовці науково-методичних видань. У науково-педагогічному обігу з'являються посібники І.Пруса [30] і М.Костриці [13], в яких вони узагальнюють досвід минулих років, характеризують роль краєзнавчої роботи в межах усталених принципів комуністичного виховання. Так, М.Ю.Костриця обґрунтовує науково-педагогічні основи проведення найбільш поширених форм туристсько-краєзнавчої роботи, розглядає її як об'єктивну потребу "...пов'язувати навчально-виховний процес з практикою соціалістичного будівництва, з підготовкою учнів до суспільно-корисної і трудової діяльності" [13, с.10]. Ставилися традиційні завдання: формувати діалектико-матеріалістичний світогляд, виховувати радянських патріотів, прищеплювати любов до праці на благо Батьківщини, допомагати свідомому вибору професії, зміцнювати зв'язки між дітьми різних шкіл, національностей, оздоровлювати їх.

Отже, у 50-х – на початку 80-х рр. ХХ ст. українські педагоги цілеспрямовано досліджували роль краєзнавчої роботи у вихованні радянської людини, формуванні міцних знань і наукового світогляду в процесі вивчення загальноосвітніх дисциплін. Проте вже у другій половині 1980-х рр. ці ідеї не завжди були сумісними з практикою суспільного розвитку і шкільництвом. Починаючи з 1985 року, під гаслом "перестройки" та "гласности", вперше, після довгих років замовчування прозвучали заборонені імена і факти, відкривалися "білі плями" історико-педагогічного процесу. Було покладено початок широкому застосуванню ідей народної педагогіки у навчально-виховному процесі різних закладів освіти та поширенню педагогічного руху під назвою "педагогіка співробітництва".

У навчальні плани загальноосвітньої школи було введено курс “Рідний край”, який орієнтував на збагачення шкільної освіти національним змістом та спрямовував її на розвиток національної свідомості особистості.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. невідповідність між потребами українського суспільства, яке зазнавало все більшої політичної, економічної і духовної трансформації, і фактичним станом його освіти та виховання стала особливо відчутною. Освіта першою із соціальних інститутів відчула потребу в новій спрямовуючій ідеології.

З проголошенням Україною незалежності у 1991 році впали ідеологічні засади тоталітарної держави, школа і педагогічна думка повернулися до національних засад побудови навчально-виховного процесу, з новими структурою і змістом. На початку 90-х років рекомендовані Міністерством освіти України напрями національного виховання націлювали освітні заклади на цілеспрямовану роботу по залученню школярів до краєзнавчої діяльності в межах руху учнівської молоді за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу України “Моя земля – земля моїх батьків”.

У науковому вимірі це поступово характеризується осмисленням і розкриттям проблем національного виховання та національної освіти.

Провідні українські педагоги, психологи і філософи І.Д.Бех, І.А.Зязюн О.В.Киричук, О.В.Сухомлинська, О.Я.Савченко, Б.М.Ступарик та інші розробляють теоретико-методологічні і концептуальні засади національного виховання, обґрунтовують педагогічні заходи щодо створення умов для всебічного розвитку особистості на основі національних та загальнолюдських цінностей.

Звідси зростає увага до осмислення ролі краєзнавства у формуванні національно свідомої особистості на основі гуманізації, демократизації і єдності ціннісних орієнтацій. У цьому контексті на початку 90-х років О. В.Столяренко [37] дослідила процес виховання гуманності на основі вивчення народознавства, а В.Г.Шульженко [43] обґрунтувала шляхи виховання духовності учнів на основі літературного краєзнавства. Аналізуючи екологічні аспекти експедиційної діяльності школярів у процесі вивчення рідного краю, Г.П.Пустовіт [31] доводить, що осмислення природи з позиції її реального сприйняття активізує більш глибоке усвідомлення єдності людини і природи не тільки у фізичному, а й духовному вимірі і відповідно має незаперечний гуманізуючий ефект.

Це були ті перші дисертації, в яких дослідники на основі методології національного виховання довели, що краєзнавчо-пошукова робота активізує становлення духовних компонентів особистості, піднімає її на вищу сходинку свого розвитку, допомагає знайти своє місце на рідній землі, визначитись і ствердити свою роль і значущість, пізнати традиції, ствердити ідеали своєї сім’ї, родини, народу на основі засвоєння відповідних цінностей.

Пріоритетного значення набуває осмислення ціннісно-формуючої ролі краєзнавчої роботи, спрямування її на формування любові до рідного краю, який має свою долю, своє звучання, своє виразне обличчя, що проявляється у безмежному багатстві природи, у мистецтві й ремеслах, у манері будувати і прикрашати своє житло, одяг, по своєму влаштувати свята.

Інтерес до педагогічного осмислення краєзнавчої тематики у значній мірі активується і підтримується відродженням громадського краєзнавчого руху, зверненням до „заборонених” тем, перебудовою уваги з природничого і виробничого краєзнавства на соціальне, на проблеми людини, її духовної і матеріальної культури, трагічні сторінки історії, тощо.

Таким чином, на початку 90-х рр. ХХ ст. вектор краєзнавчо-пошукової роботи учнів зміщується з природничо-виробничого сектора (політехнічного) на сферу духовної і матеріальної культури, всього, що на той час об’єднувало поняття “народознавство”. Складались сприятливі умови для реального вивчення свого роду, оточення, духовного і матеріального досвіду, на якому зростає особистість. Активно розвивається народознавчий аспект шкільного краєзнавства.

Відповідно осмислюється роль цього напрямку у вихованні зростаючої особистості. Зокрема, В.П.Струманий [38] з приводу цього визначає цілісне змістовне поле народно-педагогічного середовища, яке оточує дитину, сприяє її вихованню і входженню у соціальний простір. Від народження до одного-двох років життя немовля природою прив’язане до мами. Саме на цей час припадає вигодовування дитини молоком матері. Народно-побутова свідомість відзначає два важливих моменти цього процесу. По-перше, це розвивало інстинкт материнства, коли жінка відчувала себе мамою з глибокою любов’ю до дитини, що проявлялось у відповідній емоційній основі її повноцінного розвитку. По-друге, цей емоційний контакт передавався дитині, і вже нею в перспективі переносився як позитивна енергія на інших людей. Пізніше дитина стає предметом (об’єктом) турботи всієї сім’ї (родини). А далі настає час соціальної зрілості, входження в коло общини, неписаних громадських правил та морально-етичних настанов, які регулюють особисту поведінку у соціумі. В гурті, товаристві відбувалось засвоєння норм спілкування з людьми та морально-етичне, фізичне і виробничо-технологічне забезпечення готовності прилучитись до праці, завершувалось соціальне визрівання молодого людини. Набуті раніше знання та навички доповнюються вмінням самоорганізації, самоврядування, колективної відповідальності за спільні справи.

У цей же час автором статті (М.В.Соловей) [39] проаналізовано розвиток краєзнавчо-пошукової роботи учнів загальноосвітніх шкіл другої половини ХХ століття. За результатами дослідження з'ясовано, що цей напрям педагогічної діяльності був системним явищем, яке розвивалось у відповідності із соціально-педагогічними процесами, що мали місце у тодішньому суспільстві. В.В.Бенедюк [3] дослідила організацію краєзнавчої роботи в процесі вивчення фізичної географії, В.А.Редіна [31] – пошукової діяльності у позашкільних закладах.

Дослідження ролі краєзнавства у вихованні особистості в сучасному соціокультурному просторі продовжується. В центрі уваги дослідників постають проблеми формування національної свідомості, патріотичного виховання (Т.С.Бондаренко [4], Г.М.Гуменюк [8], О.П.Кошопал [14]), формування соціальної активності учнів (Л.В.Петько [26]) та інше.

Оригінальними є сучасні дослідження щодо педагогічних умов підготовки вчителів до краєзнавчої роботи у школі (В.В.Обозний [21] і Т.М.Міщенко [18]), методики використання літературного краєзнавства у підвищенні кваліфікації вчителів (А.В.Лисенко [16]), підготовка майбутнього педагога до експедиційної роботи (В.А. Денисенко [9]) тощо.

Висновки... Отже, в школі упродовж другої половини ХХ століття краєзнавство і краєзнавча робота були предметом спеціальних наукових досліджень і методичних розробок. У педагогічній думці з 50-го і аж до кінця 80-х років ХХ століття шкільне краєзнавство розглядається в контексті тих процесів і явищ, які склали систему радянської освіти і характеризували загальноосвітню школу з позиції методології марксистсько-ленінської філософії і теорії комуністичного виховання, яка у значній мірі була політизованою та ідеологізованою, як і вся радянська гуманітарна наука.

Дослідження друківаних робіт того часу показало, що їх значна частина була спрямована на обґрунтування змісту, форм і методів вивчення природи, ознайомлення з виробництвом (промисловим або сільськогосподарським), які найбільш повно відповідали принципам трудової політехнічної школи і комуністичного виховання.

Починаючи з другої половини 90-х рр. ХХ ст., педагогічні дослідження шкільного краєзнавства розгортаються на методології національного виховання. Базовий принцип ідейно-політичної спрямованості замінюється принципом гуманізації, який визнає пріоритет людини, її особистих якостей, такий, що сприяє на основі засвоєння відповідних цінностей формуванню кращих рис людини і мотивів її поведінки. Предметом дослідження виступають історико-педагогічний процес краєзнавчої роботи в школі, проблеми методології і методики шкільного краєзнавства, формування духовності, патріотичне і громадянське виховання в процесі вивчення рідного краю.

В умовах переходу на новий зміст освіти досліджуються питання ролі краєзнавства у змісті сучасної освіти, підготовки вчителя до реалізації краєзнавчого принципу навчання, використання краєзнавчого матеріалу в системі підвищення кваліфікації вчителів тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабенко Л. Л. Школа і краєзнавство в Україні в 20-х на початку 30-х років / Л. Л. Бабенко // Історичне краєзнавство і культура. – Харків-Київ : Рідний край, 1997. – С.81-85
2. Бабишин С. Д. Краеведение как средство связи школы с жизнью и подготовке учащихся к труду / С. Д. Бабишин : автореф. дис.... канд. пед. наук / С. Д. Бабишин. – М., 1963. – 20 с.
3. Бенедюк В. В. Організація краєзнавчої роботи учнів у процесі вивчення географії основної школи (V-IX класи) : автореферат дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / В. В. Бенедюк. – К., 1999. – 19 с.
4. Бондаренко Т. Є. Формування національної свідомості старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі краєзнавчої роботи : автореф. дис.... канд. пед. наук / Т. Є. Бондаренко. – К., 2008. – 20 с.
5. Бугрій В. С. Становлення і розвиток системи краєзнавчої роботи в школах північно-східної України (20-30-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / В. С. Бугрій. – Житомир, 2006. – 20 с.
6. Бурдейний П. А. Формування моральних відносин старшокласників у процесі краєзнавчої діяльності : автореф. дис.... канд. пед. наук / П. А. Бурдейний. – К., 1969. – 20 с.
7. Волкова А. С. Естетичне виховання учнів при вивченні рідного краю / А. С. Волкова // Краєзнавство в школі. – 1966. – Вип. 8. – С.51-54.
8. Гуменюк Г. М. Формування національної свідомості в учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи : дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Г. М. Гуменюк. – Івано-Франківськ, 2000. – 210 с. : бібл. 171-172.
9. Денисенко В. А. Підготовка майбутнього філолога до проведення експедиційної роботи з учнями загальноосвітніх закладів : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В. А. Денисенко. – Умань, 2003. – 21 с.
10. Дуденко М. Б. Творча діяльність з охорони природи рідного краю (на прикладі сільської школи) / М. Б. Дуденко : дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / М. Б. Дуденко. – К., 1989. – 160 с.
11. Загородній В. В. Вивчення системи розселення на заняттях краєзнавчого гуртка / Загородній В. В., Гринчук О. В. // Методика викладання географії. – 1983. – Вип.11. – С.89-95.
12. Корнеев В. П. Краєзнавство і формування пізнавальних інтересів / В. П. Корнеев // Радянська школа. – 1973. – №3.
13. Костриця М. Ю. Туристсько-краєзнавча робота в школі : посіб. для вчит. / М. Ю. Костриця. – К. : Радянська школа, 1985. – 128с.

14. Кошолап О. Ф. Громадянське виховання старшокласників у процесі історико-краєзнавчої діяльності : дис.... канд. пед. наук / О. Ф. Кошолап. – Вінниця, 2005. – 189 с.
15. Лисенко М. М. Методика використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії СРСР / М. М. Лисенко. – К. : Радянська школа, 1961. – 202 с.
16. Лисенко А. В. Методика використання літературного краєзнавства в системі підвищення кваліфікації вчителів словесників : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / А. В. Лисенко. – К., 2002. – 18 с.
17. Матіяш В. В. Педагогічне краєзнавство в підготовці майбутніх вчителів початкових класів до гуманітаризації навчання : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В. В. Матіяш. – Одеса, 1999. – 19 с.
18. Міщенко Т. М. Педагогічні основи підготовки майбутніх вчителів до краєзнавчої роботи в сільській школі : автореф. дис.... канд. пед. наук / Т. М. Міщенко. – Тернопіль, 2001. – 20 с.
19. Мохначук С. С. Вивчення географії населення області (на прикладі Волинської) / С. С. Мохначук // Методика викладання географії. – К., 1967. – Вип.2. – С.51-64.
20. Нариси з історії українського шкільництва (1905-1933) : навч. посіб. / О. В. Сухомлинська, Т. В. Самоплавська ; за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
21. Обозний В. В. Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя : автореф. дис.... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / В. В. Обозний. – К., 2002. – 40 с.
22. Оришко С. Туристсько-краєзнавча діяльність у практиці світової і вітчизняної освіти і педагогічній науці / С. Оришко // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XIX-XX. – С.313-320. – (Серія : Педагогіка).
23. Откаленко М. П. Методика початкового курсу географії / М. П. Откаленко. – К. : Радянська школа, 1964. – 127 с.
25. Пасічник Є. А. Літературне краєзнавство в системі вивчення української літератури в школі : дис.... канд. пед. наук / Є. А. Пасічник. – К., 1963. – 288 с.
26. Петько Л. В. Стимулювання соціально-комунікативної активності підлітків у процесі туристично-краєзнавчої діяльності : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Л. В. Петько. – К., 2007. – 20 с.
27. Пістун М. Д. Програма економіко-географічного вивчення головних галузей сільського господарства області (району) / М. Д. Пістун // Методика викладання географії. – 1967. – Вип.2. – С.44-51.
28. Пичугин Б. В. Школьные геологические экскурсии : пособ. для учит. / Пичугин Б. В., Фисуненко О. П. – М. : Просвещение, 1981. – 127 с.
29. Прус І. Т. Виховання соціалістичного патріотизму в піонерів у процесі краєзнавчої роботи : дис.... канд. пед. наук / І. Т. Прус. – 1964. – 287 с.
30. Прус І. Т. Краєзнавча робота в школі / І. Т. Прус. – К. : Радянська школа, 1984. – 112 с.
31. Пустовіт Г. П. Дослідницька робота з екології в позашкільних установах і школах : метод. посіб. / Г. П. Пустовіт. – К., 1996. – 126 с.
32. Редіна В. А. Організація пошукової діяльності учнів у позашкільних закладах : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / В. А. Редіна. – К., 2000. – 20 с.
33. Рудницька Н. Ю. Становлення та розвиток шкільного краєзнавства на Волині (1917- 1932) : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. Ю. Рудницька. – К., 2000. – 22 с.
34. Рябко М. А. Краеведение в советской школе / М. Рябко : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / А. М. Рябко. – Кривой Рог, 1954. – 20 с.
35. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : [в. 5-ти т.] / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1975. – Т.1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. – С.134.
36. Сухомлинська О. В. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2007. – №4. – С.6-12.
37. Столяренко О. В. Виховання гуманності у підлітків у позакласній роботі з народознавства : дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / О. В. Столяренко. – К., 1994. – 285 с.
38. Струманський В. П. Структурний зміст виховного середовища української етнопедагогіки / В. П. Струманський // Рідна школа. – 2000. – №4. – С.13-15.
39. Соловей М. В. Краєзнавчо-пошукова робота учнів у загальноосвітніх школах України (1950-2000рр.) : автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / М. В. Соловей. – К., 2000. – 20 с.
40. Тюкова В. В. Вивчення ґрунтових розрізів і взяття монолітів у шкільних умовах / В. В. Тюкова // Методика викладання географії. – К., 1975. – Вип.8. – С.80-84.
41. Хоптяр А. И. Школьное краеведение как средство развития познавательных способностей подростков : автореф. дис.... канд. пед. наук / А. И. Хоптяр. – М., 1973. – 20 с.
42. Шипович Є. Ю. Про впровадження краєзнавчого принципу при вивченні географії в середній школі / Є. Ю. Шипович // Краєзнавство в школі. – К., 1967. – Вип.10. – С.43.
43. Шульженко В. Г. Формування духовних потреб підлітків на літературно-краєзнавчому матеріалі : дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / В.Г.Шульженко. – К., 1994. – 245 с.

Анотація
Н.В.Соловей

Краеведческая работа школьников в педагогической мысли Украины второй половины XX столетия

В статье анализируются педагогические взгляды на роль краеведения и краеведческой работы в учебно-воспитательном процессе общеобразовательной школы и внешкольных учреждений Украины второй половины XX столетия.

Ключевые слова: краеведение, краеведческая работа, педагогическая мысль, исследования.

Summary
M.V.Solovei

Local History Work of Schoolchildren in Pedagogical Thought of Ukraine of the Second Half of the XX Century

Pedagogical views to the role of local history and local history work in educational process of general school and out-of-school institutions of Ukraine in the second half of the XX century are analysed in the article.

Key words: local history, local history work, pedagogical thought, researches.

Дата надходження статті:

„10” лютого 2010 р.

УДК 373.51:004+371.26 (045)

Т.Т.СПОРИНІНА,
вчитель
(м. Чернівці);
І.М.МАР'ЯНЧУК,
вчитель
(м. Чернівці)

Навчання та контроль на уроках інформатики

Розглянута тема педагогічного контролю і самоконтролю учнів в процесі формування усвідомлення школярів їх учбової діяльності з точки зору забезпечення якісної особистісно-орієнтованої освіти майбутніх фахівців. Впровадження проектних технологій в навчання є перспективним, доцільним та результативним процесом.

Ключові слова: виховання, навчання, проект, діагностика, контроль, оцінювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна освіта, яка орієнтована на входження в світовий освітній простір, має синтезувати все найкраще, що пов'язано з передовими інформаційними та педагогічними технологіями. Комунікаційні технології мають потужний освітній потенціал і перетворились на невід'ємну частину сучасної культури. Теперішня школа частіше звертається до особистості самого учня, до методик, які базуються на особистісно орієнтованих підходах. Це відзначається розробкою нових методів та форм навчальної роботи з школярами, використанням програмних засобів, які реалізують інформаційно-комунікаційні технології, створенням умов, що стимулюють учнів до опанування знань, прагнень розуміння та усвідомлення оточуючого світу. Відповідно до цього змінюються і підходи до оцінювання навчальних досягнень школярів. Принциповим моментом є те, що оцінювання має базуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступень його невдач. Визначення рівня навчальних досягнень учнів з інформатики є важливим моментом в процесі опанування знань. Учень отримує певну суму знань, умінь та навичок з інформатики, а також формується відповідний рівень його компетенції в цій предметній галузі [1].

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути проблему навчання та контролю на уроках інформатики.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Діагностика навчання – це важливий і обов'язковий компонент освітнього процесу, за допомогою якого визначається досягнення поставлених цілей. Діагностика охоплює різні сфери: психологічну, педагогічну, дидактичну, управлінську та інші. Доцільно виділяти такі елементи оцінювання учнів на уроці інформатики: формальне засвоєння розділів навчальної програми, вміння виконувати практичні завдання на комп'ютері, фіксація навичок правильного запису відповіді, перевірка здатності учнів самостійно мислити, вміння вибирати найбільш ефективний програмний засіб для розв'язування поставленого завдання, уміння удосконалювати свої знання.

Практика свідчить, що важлива, домінуюча роль учителя зберігається та навіть посилюється і за умов комп'ютерно орієнтованого навчання, а комп'ютер у всіх випадках залишається надійним і ефективним засобом діяльності вчителя і учня. Використання комп'ютера разом з методично доцільними педагогічними програмними засобами як під час пояснення нового матеріалу, так само як і під час контролю, забезпечує вчителю творчий підхід до розв'язування завдань навчання, діагностики, контролю і виховання. Під час використання комп'ютерно-орієнтованих систем навчання пізнавальна, творча діяльність посилюється, учні встигають розв'язати значно більше різних задач, формуються навички самоконтролю та корегування знань у школярів [2].

Неабиякі перспективи використання комп'ютерних технологій з'являються як і під час проведення уроків, а також під час позаурочної дослідницької, пошукової діяльності учнів через участь у